

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»**

Кафедра музично-інструментальної підготовки

МАМИКІНА А.І.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ВИКОНАВСЬКА ПІДГОТОВКА (ЗА НАПРЯМОМ)»**

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 025 Музичне мистецтво
ОПП «Музичне мистецтво»

Одеса – 2024

Затверджено рішенням Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 16 від 30.05.2024 р.)

Укладач:

Мамикіна А.І., старший викладач кафедри музично-інструментальної підготовки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Рецензенти:

Балан О.Л., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціального фортепіано Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової.

Грінченко А. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музично-інструментальної підготовки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Методичні рекомендації до організації самостійної роботи з навчальної дисципліни: «Виконавська підготовка (за напрямом)» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 025 Музичне мистецтво : методичні рекомендації. Одеса : Університет Ушинського, 2024. 29 с.

Методичні рекомендації до організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Виконавська підготовка (за напрямом)» містять зміст і завдання самостійної роботи, до іспиту, теми індивідуальних навчально-творчих завдань. Рекомендовано для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 025 Музичне мистецтво другого року навчання з метою закріплення, поглиблення й узагальнення знань, одержаних під час навчання.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Пояснювальна записка	6
2. Самостійна робота здобувача вищої освіти	11
2.1. Тематичний план для самостійного опрацювання.....	11
2.2. Методичні рекомендації до організації самостійної роботи здобувача вищої освіти.....	11
3. Індивідуальне навчально-творче завдання	21
3.1.Методичні рекомендації до створення художньо-методичної презентації.....	21
4.Алгоритм самостійного опанування фортепіанним твором.....	23
5.Питання для самоконтролю.....	27
5. Рекомендовані джерела інформації.....	28

ВСТУП

Навчальна дисципліна "Виконавська підготовка (за напрямом)" націлена на освоєння різноманітної високохудожньої музичної літератури для фортепіано. Твори різних епох, стилів, жанрів та музичних форм впливають на загальнокультурні орієнтири студентів, спонукають до розвитку музичних та творчих здібностей, і підвищують рівень професійної кваліфікації. Музичний репертуар для практичного освоєння на фортепіано розширюється кращими творами українських композиторів фольклорно-романтичного спрямування, що сприяє збагаченню музичних вражень завдяки осмисленню національної музичної спадщини, що корисне в практичній педагогічній діяльності майбутнього викладача фортепіано.

В структурі фортепіанної інструментально-виконавської підготовки, самостійна музично-творча робота студентів є одним з видів професійної діяльності та вдосконалення, важливою складовою творчого становлення майбутнього фахівця. Самостійна робота студентів над музичним твором має за мету розвиток технічних умінь та навичок, формування художньо-естетичного сприйняття музичних образів, здатності до творчої самореалізації та створення яскравої індивідуальної інтерпретації.

Самостійна робота студентів над музичним твором передбачає одночасного і поступового засвоєння змісту, форми, художньо-виражальних елементів музичної мови, логіки формування змістовної образності та виконавської технології у відповідності до жанрово-стильових особливостей. Якісне виконання студентом цих завдань в значній мірі залежить від засвоєння комплексу теоретичних знань і виконавських навичок у роботі на основних етапах вивчення музичного твору та вмінь організувати процес самостійної роботи. Разом з тим, оволодіння виконавською технікою пов'язане з психологічними особливостями студента, його обдаруваннями, волею, особистісно-ціннісним ставленням до виконуваного твору, рівнем музичного і загально-художнього розвитку, особистісним потенціалом,

музичною ерудованістю, організацією процесу самопідготовки та раціональним використанням часу.

Самостійна робота студентів як вид навчальної діяльності спрямована на продуктивне вдосконалення виконавської техніки, перспективу успішного художнього виконання твору та розвиток професійної майстерності. Вона складається з самостійного опрацювання твору, ескізного вивчення, написання художньо-аналітичної анотації на музичний твір, проведення порівняльного аналізу виконавської інтерпретації піаністів, підготовки до інструктивно-технічних модулів та концертного виконання.

На індивідуальних заняттях зі спеціального музичного інструменту фортепіано студент опановує технічні прийоми виконання твору, а в самостійній роботі – закріплює, удосконалює, виробляє властиві тільки йому способи «рухозвуку», артикуляції, педалізації, як основи художньо-змістового відтворення нотного тексту. В процесі самостійної роботи студенти аналізують ідейно-семантичні, конструктивні, технологічні і художньо-виражальні особливості музичного тексту, що допомагає у створенні власної інтерпретації музичного твору та виражається в рівні їх фахової підготовки.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна «Виконавська підготовка (за напрямом)» є важливим компонентом фахової та практичної підготовки здобувачів вищої освіти. Актуальністю навчальної дисципліни актуалізація практичних аспектів засвоєння і підготовки до виконання різностильових та різножанрових інструментальних творів; методичних основ виконавських умінь і навичок з урахуванням рівня професійної підготовки майбутніх фахівців. Навчальна дисципліна забезпечує процес музично-педагогічної освіти бакалаврів, формує їх фаховий розвиток, який є необхідним для майбутньої успішної самореалізації. Специфіка фортепіанного виконавства

дозволяє сформувати, розвинути, музичні здібності особистості для самопізнання й самореалізації, оволодіння цінностями національної та світової музичної культури.

Мета навчальної дисципліни «Виконавська підготовка (за напрямом): підготовка здобувачів, здатних вирішувати спеціалізовані і практичні завдання виконавської діяльності, що передбачає формування й удосконалення практичних навичок і умінь виконавської, художньо-інтерпретаційної, методичної роботи над музично-інструментальними творами та їх застосування в мистецько-освітніх закладах.

Сформувати мотивацію щодо використання набутих знань у професійній діяльності.

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН 5. Відтворювати драматургічну концепцію музичного твору, створювати його художню інтерпретацію.

ПРН 12. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом державною та іноземною мовами.

ПРН 18. Демонструвати виконавську культуру, змістовність художньо-аналітичного опрацювання творів музичного мистецтва у історичному художньо-стильовому контексті.

Очікувані результати навчання дисципліни:

знати:

- теоретично-методичні основи створення мистецько-педагогічної та виконавської інтерпретацій творів музичного мистецтва;
- терміни та поняття, що складають категоріальний апарат музичного мистецтва;
- алгоритм художньо-аналітичного опрацювання творів музичного мистецтва відповідно їх художньо-стильового контексту.

вміти:

- розкривати художній зміст музичних творів в процесі створення художньо-педагогічних і вербально-виконавських інтерпретаційних концепцій;
- оперувати термінами та поняттями, що складають категоріальний апарат музичного мистецтва;
- самостійно здійснювати аналіз музичних творів різних жанрів відповідно їх художньо-стильового контексту.

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати такі компетентності:

Загальні компетентності:

- ЗК 1.** Здатність до спілкування державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК 2.** Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК 4.** Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК 6.** Навички міжособистісної взаємодії.
- ЗК 8.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- СК 2.** Здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності.
- СК 3.** Здатність усвідомлювати художньо-естетичну природу музичного мистецтва.
- СК 4.** Здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між теорією та практикою музичного мистецтва.
- СК 9.** Здатність розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу.
- СК 11.** Здатність оперувати професійною термінологією.

ОПАНОВУЮЧИ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗДОБУВАЧ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:

- сумлінно, вчасно й самостійно (крім випадків, які передбачають групову роботу) виконувати навчальні завдання, завдання проміжного та підсумкового контролю;
- бути присутнім на всіх навчальних заняттях, окрім випадків, викликаних поважними причинами;
- ефективно використовувати час на навчальних заняттях для досягнення навчальних цілей, не марнуючи його на зайві речі;
- сумлінно виконувати завдання з самостійної роботи, користуватися інформацією з надійно перевірених джерел, опрацьовувати запропоновані та додаткові літературні джерела та Інтернет-ресурси.

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	Бали	Критерії
Індивідуальні (практичні) завдання	0 балів	Здобувач не орієнтується у нотному матеріалі; не володіє педагогічною, музикознавчою і методичною інформацією; не має визначених навичок володіння виконавською технікою; не володіє музичним тезаурусом; не аналізує і не створює виконавську інтерпретацію музичних творів.
	1-4 бали	Здобувач виконує програму не в повному обсязі, з технічними огріхами; поверхово володіє педагогічною, музикознавчою і методичною інформацією; демонструє часткове володіння виконавськими навичками гри; частково володіє музичним тезаурусом; аналізує і створює виконавську інтерпретацію музичних творів за умови допомоги викладача.
	5-8 бали	Здобувач виконує програму в повному обсязі, але недостатньо впевнено; припускає незначні огріхи у володінні виконавськими навичками гри в процесі виконавської підготовки; володіє педагогічною, музикознавчою і методичною інформацією; складає анотації до музичних творів; володіє музичним тезаурусом; аналізує і створює виконавську інтерпретацію музичних творів, частково потребує допомоги викладача.
	9 балів	Здобувач виконує програму художньо-технічно і в повному обсязі; демонструє виконавські навички звуковидобування відповідно виконавським завданням музичного твору; володіє педагогічною, музикознавчою та методичною інформацією; оперує музичним тезаурусом; відповідно алгоритму створює виконавську інтерпретацію музичних творів.

Самостійна робота	0	Здобувач не орієнтується у нотному матеріалі; виявляє окремі знання та елементарні прийоми гри; може теоретично орієнтуватися у музичній мові твору, не аналізує і не створює виконавську інтерпретацію музичних творів; потребує регулярної допомоги викладача.
	1-4	Здобувач демонструє фрагментарні знання тексту музичних творів; не застосовує педагогічну, музикознавчу і методичну інформацію під час виконання самостійної роботи; виконанні завдання містять багато помилок; потребує систематичної допомоги викладача.
	5-8	Здобувач частково здатний самостійно опрацювати та аналізувати музичні твори, застосовувати музикознавчу і методичну інформацію під час виконання самостійної роботи; скласти презентації до музичних творів; потребує допомоги викладача.
	9	Здобувач здатний самостійно опрацювати музичні твори, застосовувати педагогічну, музикознавчу і методичну інформацію в процесі опрацювання творів, розробляти презентації до музичних творів.
Індивідуальне навчально-творче завдання (ІНТЗ)	0 балів	Здобувач має поверхові уявлення про предмет вивчення, художньо-методичні презентації повністю не складає; музично-педагогічна, музикознавча, методична інформація застосовуються обмежено; може вибірково характеризувати музичний матеріал; не володіє художньою мовою; фрагментарно володіє музичним твором.
	1-4 бали	Здобувач частково розробляє алгоритм художньо-методичної презентації, володіє інформацією мистецтвознавства, методичною та нотним матеріалом не в повному обсязі; думку висловлює не завжди послідовно; виконує музичні твори, але припускається помилок.
	5-9 балів	Здобувач розробляє алгоритм художньо-методичних презентацій, володіє інформацією методичною і мистецтвознавства й нотним матеріалом; думку висловлює не завжди послідовно; виконує музичні твори, але не емоційно-образно.
	10 балів	Здобувач самостійно: розробляє художньо-методичні презентації, опрацьовує інформацію з методики, мистецтвознавства та нотний матеріал; вміє послідовно висловлювати та обґрунтовувати думку художньою мовою; виконання музичних творів відповідає їх образно-емоційному змісту.

Критерії оцінювання підсумкового контролю (академзвіт)

Допускається за умови виконання ІНТЗ. Виконання музичних творів напам'ять; створення загального характеру творів що виконуються;

допустимо недотримання темпу гри визначеного автором; допустимі технічні недоліки; допустиме некоректне застосування педалізації.

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

Для навчальної дисципліни «Виконавська підготовка (за напрямом)» за навчальним планом передбачає підсумковий контроль у формі екзамену, відводиться 20 балів. Здобувач вищої освіти може скласти екзамен, якщо кількість отриманих впродовж вивчення дисципліни балів не менше як 40.

2. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Тематичний план для самостійного опрацювання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин Денна	Форма контролю
	<i>Змістовий модуль 1. Формування виконавських жанрово-стильових умінь в процесі роботи над музичними творами</i>	50	Презентація, Індивідуальна співбесіда, академзвіт
1	Художньо-технічні завдання художнього етюду та його опанування	10	
2	Опанування артикуляційно-інтонаційною виразністю відповідно жанрово-стильовим характеристикам поліфонії у формі сюїти старовинних танців	10	
3	Опанування твору танцювального жанру відповідно метро-ритмічним і жанрово-стильовим особливостям	20	
4	Виконання програми з дотриманням жанрово-стильових характеристик музичних творів	10	Презентація, Індивідуальна співбесіда екзамен
	<i>Змістовий модуль 2. Володіння засобами музичної виразності відповідно стильовим особливостям музичного твору</i>	50	
5	Втілення образної драматургії засобами музичної виразності в процесі опанування класичної сонати (першої частини - сонатного allegro)	16	
6	Музичний образ і виконавські прийоми звуковидобування, нюансування, агогіки й педалізації в опануванні творів малої форми	12	
7	Опанування віртуозним твором відповідно художньо-образним та технічно-виконавським завданням	12	
8	Підготовка програми до виступу з урахуванням художньо-драматургічної концепції музичних творів	10	
	Усього	100	

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

3 семестр

Змістовий модуль 1. *Формування виконавських жанрово-стильових умінь в процесі роботи над музичними творами*

Тема 1. *Художньо-технічні завдання художнього етюду та його опанування*

Технічно-художній виконавський аналіз художнього етюду: визначення виду техніки, принцип її опрацювання, структурний аналіз, осмислення артикуляційних, темпових та динамічних вказівок, визначення етапів роботи над етюдом. Добір аплікатури відповідно виду техніки, з урахуванням фізичних властивостей рук та технічних завдань етюду. Звернення уваги на координацію та доцільність ігрових рухів під час виконання етюду. Добір технічно-методичних прийомів спрямованих на подолання технічних труднощів. Спрямування і застосування техніки у розкритті художнього образу. Опрацювання етюду у різних темпах і досягнення у виконанні: художньо-технічної впевненості та рухової гнучкості.

Завдання для самостійної роботи:

1. Здійснити виконавський аналіз художнього етюду:
 - проаналізувати фактуру етюду;
 - визначити вид фортепіанної техніки;
 - визначити художньої технічні завдання твору.
2. Визначити та застосувати методи опрацювання художнього етюду:
 - визначити складні технічні елементи та фрагменти у етюді;
 - обрати та застосувати методи в роботі над етюдом
 - відпрацювати складні фрагменти етюду різними методами та досягти художньо-технічної якості;
 - спрямувати техніку на відтворення художнього образу твору.

Рекомендована література:

Демидова М. Г., Левицька І. М., Новська О. Р. Основний музичний інструмент: навч. посіб. Одеса : Університет Ушинського, 2020. 200 с.

Фабрика-Процька О.Р., Таран І.М. Значення аплікатури у процесі навчання гри на фортепіано. Міжнародна науково-практична конференція: НАКККиМ. Київ, 2011. С. 221–224.

Шукайло В.Ф. Шлях до майстерності піаніста: навчально-методичний посібник. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 206с

Тема 2. Опанування артикуляційно-інтонаційною виразністю відповідно жанрово-стильовим характеристикам поліфонії у формі сюїти старовинних танців

Художньо-теоретичний аналіз циклів старовинних танців; стиль старовинної музики; порівняльний аналіз жанрових особливостей танців сюїтних циклів старовинної музики; змістовна характеристика твору. що виконується. Визначення та опанування твором танцювального жанру старовинної музики з урахуванням фактурного викладення нотного матеріалу, ритмічних групувань, артикуляційної різноманітності, мелізматики, виразного фразування, педалізації старовинної музики.

Аналіз поліфонічної фактури, визначення складових тематичного матеріалу. Визначення поліфонічних завдань: особливість «туше» в поліфонії, відтворенням різних тембрально забарвлених музичних характеристик голосів, формування звукової ієрархії. Виокремлення смислових одиниць (риторичних фігур, інтервалів, тонального плану) і визначення їх семантичного значення. Пошук музичної інтонації відповідно визначених смислових елементів музичного поліфонічного письма. Оволодіння між мотивною артикуляцією для передачі рельєфності мотивів і чіткого «мовлення» (відокремлення) одного від одного. Динаміка «регістрова», «терасоподібна», «архітектонічна», яка відповідає поліфонічній фактурі.

Завдання для самостійної роботи:

1. Здійснити аналіз поліфонії у жанру старовинної сюїти:

- визначити складові музичної мови поліфонії;
- визначити виконавську різницю між старовинними танцями.

2. Розібрати нотний текст;

3. Визначити особливості засобів музичної виразності у поліфонії.

Відпрацювати виконавські завдання у поліфонії:

- активізація тактильних відчуттів та відпрацювання звукової ієрархії;
- відпрацювання артикуляції відповідно нотного тексту;
- відпрацювання підпорядкованості між звуками у фактурі;
- з'ясувати інтервальну й інтонаційну виразність у побудові мелодійних ліній.

4. Застосувати методичні засади у відтворенні інтонаційної виразності поліфонічного твору

- досягти самостійності звуковедення поліфонічних ліній;
- відпрацювати звуковий інтонаційний контекст поліфонії;
- активізація слухового контролю під час гри.

Рекомендована література:

Гордійчук Л. В., Кругляченко А. Ю. Особливості роботи над поліфонічними творами у класі фортепіано. *Метод.реком.* Луцьк: «Надстир'я». 2020. 32с.

Лініцька Н.С. Особливості роботи над поліфонією зі студентами факультету мистецтв (традиційні та інноваційні методи). *Науковий вісник МНУ ім. В.О.Сухомлинського.* 2018. С.72-76.

Чернявська М. Деякі особливості актуалізації виконавського інтонування фортепіанної фактури. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти,* 2015. Вип. 44. С. 128-140. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvmp_2015_44_13.

Шукайло В.Ф. Шлях до майстерності піаніста: навчально-методичний посібник. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 206с

Тема 3. Опанування твору танцювального жанру відповідно метро-ритмічним і жанрово-стильовим особливостям

Визначення жанрових особливостей танцювальної музики. Специфіка набуття метро-ритмічного відчуття музики. Поняття темпоритму. Специфіка ритмічного фразування. Особливості метро-ритмічного акцентування засобами мелодійної лінії, гармонії, фактури, динаміки. Усвідомлення виразного значення метро-ритму, пошук прийомів та способів звуковидобування у відповідності до жанрово-стильових особливостей.

Завдання для самостійної роботи:

- 1.Визначити жанрові особливості та виконавські прийоми танцювальних творів для досягнення їх художньої виразності.
- 2.Відпрацювати артикуляцію, фразування, нюансування відповідно образному змісту музичного твору.
- 3.Уточнити динамічний план і темпову відповідність жанру твору.
- 4.Застосувати методичні прийоми у роботі над музичним твором
- 5.Уточнити педалізацію відповідно жанру та характеру твору:
 - відпрацювати і доречно використовувати педалізацію;
 - застосовувати педаль узгоджено з іншими засобами виразності;
 - активізувати слуховий контроль у здійсненні педалізації.

Рекомендована література:

Виноградча Д.В., Лебедкіна І.Є. Роль педалі у фортепіанному мистецтві XVIII-XX століть. «Молодий вчений». 2017. №11 (51). С.525-528

Москаленко В. Г. Художня функція фактури (до визначення поняття). Науковий вісник НМА, Київ.2000. Вип. 7, 56–65.

Степурко В. І. Аналіз музичних творів : навчальний посібник. Київ : НАКККіМ, 2020. 140 с.

Тема 4. Виконання програми з дотриманням жанрово-стильових характеристик музичних творів

Відображення власного розуміння художньо-образного змісту і засобів

музичного мовлення. Підготовка програми до виступу. Цілісне виконання кожного твору та всієї програми. Перевірка програми вивчення напам'ять, застосування методів щодо перевірки якості. Уточнення характеру, динамічного плану, артикуляційних моментів, технічної і координаційної узгодженості, темпової відповідності музичних творів. Дотримання образних, технічних, жанрово-стильових характеристик у виконанні музичних творів.

Завдання для самостійної роботи:

1.Цілісне охоплення програми. Репетиційна робота над програмою:

- виконувати твори цілісно;
- уточнити образну та жанрово-стильову відповідність виконуваних творів;

2.Перевірити якість вивчених творів:

- гра без нот на столі;
- гра з закритими очима;
- гра в найповільнішому й найшвидшому темпах;
- гра після фізичного навантаження;
- виконання програми декілька раз поспіль.

Рекомендована література:

Гаврилук О. Психолого-педагогічні аспекти професійної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до художньої творчої діяльності. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2017, № 6 (70). С. 48–57

Грінченко А.М. Методика формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано: дис...канд. пед. наук: 13.00.02/СДПУ ім. А.С.Макаренка. Суми, 2018. 278с

4 семестр

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Володіння засобами музичної виразності відповідно стильовим особливостям музичного твору

Тема 5. Втілення образної драматургії засобами музичної виразності в процесі опанування класичної сонати (першої частини - сонатного allegro)

Розуміння драматургії розгортання образного плану в межах експозиції, розробки та репризи. Визначення образного характеру кожної теми та тональне співвідношення між ними. Вибудовування кульмінаційного афекту (на межі розробки і репризи у класичній сонаті). Усвідомлення зв'язку між характером тем-образів та музичними засобами виразності й відповідними виконавськими завданнями. Розмежування образної концепції сонат Й.Гайдна, В.Моцарта і Л.Бетховена.

Осмислення артикуляції класичної музики через порозуміння смичкової музики, оскільки віденські класики перейняли манеру запису скрипкової практики (виконання коротких і довгих ліг відповідно довжині смичка). Розвиток уміння оркестрового мислення. Змістовне навантаження елементів музичної мови. Втілення інтонаційної виразності інструментальної мелодики у творах крупної форми. Опанування здобувачем технікою імітації різних інструментів, застосування педалізації з метою тембрально-звукового забарвлення інструментарію на фортепіанній клавіатурі. Динамічний контраст, звуковий ефект. Методичні рекомендації щодо опанування елементів мови крупної форми.

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначення виконавських завдань і тематичного плану у сонаті.
 - проаналізувати характер основних тем сонати;
 - з'ясувати зв'язок між засобами виразності і загальною драматургією сонати;
2. Детально працювати над фактурою:
 - усвідомити принцип оркестрового мислення та імітації оркестрових інструментів на фортепіано;
 - робота над артикуляційно-інтонаційною виразністю основних тем;
 - визначити і опрацювати складні технічні фрагменти
 - визначити динамічний план.

- 3.Цілісне опанування крупною формою
- вибудувати кульмінаційні моменти;
 - структурно охопити форму сонати;
 - довести до темпової завершеності.

Рекомендована література:

Веркина Т. Б. Актуальне інтонування як виконавська проблема : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистец-ва: 17.00.03. Київ, 2008.

Корзун В.В. Художня інтерпретація музичних творів як вищий щабель виконавської майстерності. Наукові записки НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія «Педагогічні та історичні науки». 2014. Вип. 120. С. 74–79.

Лось О.М., Сергєєва Л.О. Удосконалення форм і методів самостійної роботи майбутніх учителів музики над творами великої форми. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2013. Вип. 2. С.58-61

Степурко В. І. Аналіз музичних творів : навчальний посібник. Київ : НАКККіМ, 2020. 140 с.

Тема 6. Музичний образ і виконавські прийоми звуковидобування, нюансування, агогіки й педалізації в опануванні творів малої форми

Визначення образної сфери музичного твору; встановлення зв'язку музичних засобів виразності з художнім образом; відстеження процесу трансформації музичного образу та змін у розвитку фортепіанного матеріалу. Знаходження музичних засобів виразності (штрихи, динаміка, темп, агогіка, педалізація тощо), що допомагають розкрити образно-художній характер музичного твору. Визначення ролі фразування та нюансування у втіленні музичного образу. Спрямованість технічної спроможності, піаністичних прийомів гри, педалізації, слухових уявлень на розкриття мінливого характеру тривалого твору.

Завдання для самостійної роботи:

- 1.Проаналізувати образні, емоційно-змістовні особливості п'єси:
 - проаналізувати засоби музичної виразності;

- встановити зв'язок між засобами виразності і характером й образом твору.
- 2.Спрямувати технічну спроможність на втілення художнього образу твору.
- 3.Застосувати виконавських прийомів в опрацюванні артикуляції, нюансування.
- 4.Відчути агогіку та динамічний план музичного твору.
- 5.Визначити і застосувати педалізацію відповідно характеру твору;

Рекомендована література:

Кожевнікова Л. Принципи художнього втілення звукового образу майбутніми вчителями музики у процесі фортепіанного виконавства.Гуманітарний вісник: Переяслав-Хмельницький,2015. Вип. 36. С. 50-60. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvprpu_2015_36_8.

Москаленко В. Г. Про художню функцію фактури в музиці.Науковий вісник НМАУ: Київ, 2000. Вип. 7. С. 56–65.

Приходько В. І. Музична фактура і виконавець. Харків : Фоліо, 2014. 208 с.

Тема 7. Опанування віртуозним твором відповідно художньо-образним та технічно-виконавським завданням

Визначення художньо-технічних завдань віртуозних творів. Розвиток технічної оснащеності здобувачів: досягнення єдності художніх і технічних виконавських завдань у виконанні віртуозного твору. Художньо-технічний аналіз виконавських прийомів та оволодіння ними з метою переконливого втілення образного змісту і драматургії твору. Активізація слухового самоконтролю щодо звукового результату як у роботі над деталями (технічною досконалістю, виразним фразуванням, нюансуванням, артикуляцією, педалізацією), так і відтворення цілісного художньо-образного змісту твору.

Завдання для самостійної роботи:

1.Визначити методичні прийоми (перекладання, збільшення, ускладнення, ритмічні та артикуляційні, апікатурні варіанти) для опрацювання складних місць:

-свідомо на основі слухового контролю застосувати методичні прийоми в опрацюванні складних місць.

2.Відпрацювати звуковидобування, артикуляцію та нюансування для досягнення художньої виразності твору.

3. Відпрацювання технічно-художньої єдності у виконанні:

-вміти уявляти художній образ в проєкції на інструменті;

-відчутти агогіку музичного твору;

-спрямувати технічну спроможність на втілення художнього образу твору;

-застосувати коректну педалізацію у віртуозному творі;

-перемикатися під час гри на образний зміст твору.

Рекомендована література:

Москаленко В. Лекції з музичної інтерпретації: Навчальний посібник. Київ: НМА, 2013. 134с.

Негребецька О.М., Стукаленко З.М. Розвиток фортепіанної техніки студентів у класі основного музичного інструменту. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки: ЦДПУ ім.В.Винниченка, 2021. С. 133-138

Рябуха Н. А. Звукообраз у виконавському мистецтві. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: збірник наукових статей:ХНУМ імені І. П. Котляревського. Харків, 2014. Вип. 40, С.71–84

Тема 8. Підготовка програми до виступу з урахуванням художньо-драматургічної концепції музичних творів

Відображення власного розуміння художньо-образного змісту, драматургії і засобів музичного мовлення. Підготовка програми до виступу. Цілісне виконання кожного твору та всієї програми. Перевірка програми вивчення напам'ять, застосування методів щодо перевірки якості. Уточнення характеру, динамічного плану, артикуляційних моментів, технічної і

координаційної узгодженості, темпової відповідності музичних творів. Дотримання образно-драматургічних, художньо-технічних, жанрово-стильових характеристик у виконанні музичних творів.

Завдання для самостійної роботи:

- 1.Звернути увагу на цілісне охоплення кожного твору та всієї програми.
- 2.Уточнення художньо-образного змісту у цілісному виконанні.
- 3.Відстежувати під час виконання наступне:
 - характер музичного образу і звукову відповідність;
 - кульмінаційні моменти;
 - динамічне розгортання;
 - педалізацію;
 - дотримуватися стильової різниці між творами.
- 4.Здійснення психологічної та виконавської готовності до виступу:
 - перевірити якість вивченого напам'ять твору.
 - тренуватися виконувати по декілька разів підряд.
 - гра у присутності інших людей (слухачів).

Рекомендована література:

Гаврилук О. Психолого-педагогічні аспекти професійної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до художньої творчої діяльності. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2017, № 6 (70). С. 48–57

ГордійчукЛ. В. Самостійна робота над музичним твором: основні етапи та методи : методичні рекомендації для студентів спеціальності 025 «Музичне мистецтво» з дисципліни «Спеціальний музичний інструмент. Фортепіано». Луцьк : Надстир'я, 2017. 28 с.

Грінченко А.М. Методика формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано: дис...канд. пед. наук: 13.00.02/СДПУ ім. А.С.Макаренка. Суми, 2018. 278с.

Негребецька О. Педалізація в роботі над творами у класі фортепіано.
Наукові записки КДПУ імені В.Винниченка. 2015. вип.139. С. 154-158

3. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ (ІНТЗ)

Індивідуальне навчально-творче завдання виконується самостійно при консультуванні викладачем протягом вивчення дисципліни у відповідності до графіка навчального процесу. ІНТЗ виконується з метою закріплення, поглиблення й узагальнення знань, одержаних здобувачами вищої освіти за час навчання та придбання практичних навичок їх застосування при вирішенні проблем сформульованих у рамках предметної області даної дисципліни ІНТЗ.

Індивідуальна робота передбачає підготовку виконавської презентації твору (за вибором), анотацію на музичний твір методичного характеру (за вибором).

№ з/п	Завдання	Кількість годин
		Денна
1 семестр		
	Художньо-методична презентація твору танцювального жанру (за вибором)	10
1	Ф.Шуберт Вальс	
2	Л.Бетховен Німецький танець	
3	Ю.Щуровський Український танець	
2 семестр		
	Художньо-методична презентація музики епохи Бароко (твір за вибором)	10
1	І.С.Бах Маленька прелюдія до мажор	
2	І.С.Бах – Марчелло Концерт ре мінор 2 частина	
3	Ф.Куперен «Зозуля»	

3.1 Методичні рекомендації до створення художньо-методичних презентацій

У створенні презентації можливо застосування наступного алгоритму:

1.Стисла характеристика епохи, в яку написаний твір.

2. Особливості композиторського стилю.
 3. Історія створення музичного твору.
 4. Жанрово-стильова характеристика твору.
 5. Виконання твору на інструменті.
 6. Характеристика художньо-образного, інтонаційного-артикуляційного, динамічно-структурного плану, засобів музичної виразності твору.
 7. Інтерпретаційно-виконавські завдання у творі.
 8. Методичні прийоми у роботі над даним твором.
- У складанні презентації використовуються: матеріал інших музичних творів, супутні твори мистецтва (поезія, живопис), відео-фрагменти тощо.

4. АЛГОРИТМ САМОСТІЙНОГО ОПАНУВАННЯ ФОРТЕПІАННИМИ ТВОРАМИ

Самостійна робота студентів над музичним твором – це об’ємний, різноплановий, багатогранний процес розвитку музичного продукування, який передбачає оволодіння різними елементами фортепіанної техніки (теоретичними, технічними, художніми), збагачення виконавського досвіду на основі його підпорядкування виконавсько-артистичній волі, пізнавальній, емоційній, творчій сфері студента-піаніста в процесі ознайомлення з жанрово-стильовими особливостями сприймання, формотворення, звуковидобування.

Педагоги визначають, що процес вивчення музичного твору умовно проходить три-чотири етапи.

На першому – піаніст інтуїтивно осягає настрій, стиль, характер п’єси, охоплюючи її зором, або розбираючи за інструментом. *На другому* – враження поглиблюється через проведений аналіз форми твору. На цій стадії встановлюється темп і починається вивчення напам’ять. *На третьому* етапі продовжується вивчення напам’ять, робота ведеться в повільному темпі. Основна увага приділяється детальному аналізу та добротному засвоєнню

усіх елементів фактури нотного тексту, *Четвертий етап* присвячується роботі над характером звуку, пошуком відповідного звуко руху (туше), уточнюється динамічний план, педалізація, відпрацьовуються технічно складні місця, твір виконується в необхідному темпі. Після цього етапу робота призупиняється на декілька тижнів. *На заключній стадії* повернення до твору, проводиться аналіз його сприйняття, зіставляється, наскільки художньо-виконавське втілення музичного образу співпадає з початковим першим враженням та відтворенням стилю композиторського письма. Закріплюється втілення індивідуальної, особистої інтерпретації даного твору на основі розкриття авторського задуму.

Метою поетапної роботи над музичним твором є створення композиційної цілісності усього твору на основі визначення ролі і місця кожного його елементу в структурі цілого. Умовний розподіл на стадії дає можливість виконавцю скласти схему, план вивчення твору, визначити важливі етапи цього процесу, зробити узагальнення для подальшої самостійної роботи над іншими творами. Розуміння, на якому етапі готовності знаходиться засвоєння твору, сприяє ефективному, цілеспрямованому, вдумливому вивченню нотного тексту, емоційно-логічному, технічно-досконалому оволодінню художніми піаністичними засобами у відповідності з музичним змістом.

Аналіз вищезазначеної методичної та наукової літератури дозволяє виділити такі основні етапи вивчення музичного твору, що складають єдиний цілісний процес:

- початковий – ознайомлення з твором та його розбір;
- серединний – детальна (фрагментарна) робота над музичним твором;
- завершальний – «збирання» усіх розділів твору в єдине ціле, підготовка до сценічного виступу.

На початковому і завершальному етапах переважає цілісний, узагальнюючий підхід до музичного твору, а на другому етапі – детальний розгляд нотного тексту і його технічне засвоєння.

Мета *першого (початкового) етапу* – ознайомитися з твором, отримати перше загальне поняття про його художню суть, жанрову приналежність, настрій музики, форму, скласти своє емоційне уявлення художніх образів та виробити загальну концепцію задуму виконання.

Перший етап ознайомлення з твором є коротким. Якщо студент має непогану читку з аркуша, то такий спосіб можливо використати як на заняттях з викладачем в класі, так і самостійно в процесі самопідготовки. На цьому етапі важливим є емоційний відгук на новий твір, тому що, саме емоційну реакцію вважають головним фактором виконавського прочитання твору. Цілком слушно, прослухати твір, використовуючи аудіозапис, відеозаписи на електронних носіях декількох виконавців, порівняти виконавські інтерпретації, на основі яких утворюються конкретні емоційно-образні асоціації, розгорнуті поетичні картини, яскраво-предметні, цілісні враження візуального рівня. Для того, щоб уникнути копіювання і сформулювати власну виконавську інтерпретацію, звернення до виконавських зразків інших музикантів можливо також відкласти на пізніший час, наприклад, на завершальний етап роботи над твором.

На етапі ознайомлення студент отримує загальне відчуття художнього змісту через сприйняття форми, охоплення фактури, особливостей метро-ритму, аплікатурних формул, штрихів та формує свою первинну виконавську концепцію інтерпретації твору у відповідності з стилістичними, жанровими, формотворчими ознаками. Перше знайомство з твором триває недовго і переходить у стадію розбору тексту, вдумливого вивчення та точному виконанню авторських вказівок.

Професійний розбір тексту складається з метро-ритмічного, інтервально-інтонаційного, ладо-гармонічного та художньо-образного аналізу кожного елементу фактури.

Другий етап (серединний) в розучуванні музичного твору є самим тривалим. Його метою є піаністичне, технічне оволодіння твором, відбір та опрацювання всіх елементів нотного тексту, засобів виразності, необхідних для реалізації його художнього змісту, засвоєння фактурних особливостей та логіки побудови твору. Починається детальна проробка твору: визначаються інтонаційно-сміслові логічні опорні тони, виявляються складні виконавські елементи фактури, підбирається зручна аплікатура, в повільному темпі засвоюються незвичні виконавські рухи. На цьому етапі продовжується усвідомлення мелодичних, гармонічних і фактурних особливостей твору, встановлюється його тонально-гармонічний план, в рамках якого здійснюється розвиток художнього образу. Звертається увага на осмислене фразування, його сприйняття в розвитку та інтонаційно-виразовому змісті, встановлюються цезури, обирається відповідна аплікатура у функціональному взаємозв'язку партій обох рук.

Робота над твором відбувається в межах розділу, епізоду, періоду. Звертається увага на мелодичну лінію – горизонталь, в якій визначаються інтонаційно-мотивні зв'язки, специфіка побудови фраз та їх розвиток в процесі розгортання твору, та гармонічну лінію – вертикаль, яка характеризується типом гармонічних фігураційних побудов, метро-ритмічною основою акордових структур, їх значенням в колористичному, тембровому забарвленні фортепіанного звучання.

Практична робота зводиться до пошуків відповідного звукового туше, способу звуковидобування, як засобу художньої виразності і технічної вправності. Увага приділяється інтонаційному осмисленню музичного тексту, точній артикуляції штрихів, що вимагає від виконавця великого обсягу слухового контролю, концентрації уваги та піаністично-виконавської волі. Усвідомлюється важливість динамічного плану, ритму у відтворенні характеру музичного твору. Відбувається технічне відпрацювання усіх складних фрагментів твору. Успіх роботи на цьому етапі розучування твору

залежить від вміння працювати фрагментарно, визначення послідовності роботи, виявлення самих складних місць і способів їх подолання.

Мета *третього етапу* роботи над музичним твором – його завершене виконавське втілення. До необхідного результату призведуть наступні кроки. Першим з них є зібрання усіх елементів вивченого музичного матеріалу в єдине ціле на основі відчуття лінії мелодичного руху, як довгої фразувальної хвилі, що пов'язана з наскрізним розвитком усього твору.

На цьому етапі роботи над музичним твором завершується його вивчення напам'ять. Особливу увагу слід приділити місцям «перетину» та зміни окремих епізодів, розділів і частин в музичній тканині твору. Технічні складності виконання та прогалини в пам'яті вимагають повернення до роботи фрагментами. Перехід до етапу цілісного виконання твору та спроба наблизитися до справжнього темпу, повинен «дозріти» у психіці виконавця. Це настає за умови достатньо вільного відтворення напам'ять усього музичного тексту та технічній готовності виконання.

На етапі завершення роботи над вивченням музичного твору треба чергувати різні способи вправління: виконання усього нотного тексту в темпі, з поступовим збільшенням кількості повторів, повільно, гра окремими руками напам'ять, відтворення звучання в уяві. Потрібно вміти почати грати з будь-якого епізоду в творі; заграти уривок, або весь твір з закритими очима, або на кришці рояля, а при його відсутності – на столі; можливо скористатися методом чергування, коли один такт грається на інструменті, наступний проспівується і т. ін. Вибудована інтерпретація музичного твору повинна мати завершений характер, але можливі незначні уточнення в залежності від інструменту на якому потрібно виступати.

Підсумком роботи над музичним твором є *сценічне виконання*, що потребує психологічної підготовки. Активний її початок – це пробні виконання твору на етапі його технічної готовності та створення цільної картини відтворення художнього образу.

5.ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1.Алгоритм роботи над музичним твором.
- 2.Інтерпретація музичних творів.
- 3.Засоби музичної виразності у створенні образної концепції твору.
- 4.Види фортепіанної техніки і методи опрацювання.
- 5.Методичні прийоми в роботі над етюдами.
- 6.Аплікатурні принципи гри на музичному інструменті.
- 7.Визначення виконавських завдань у роботі над музичним твором.
- 8.Артикуляція у виконавстві.
- 9.Застосування методичних засад в роботі над звуком.
- 10.Виконавсько-стильові особливості музики Бароко.
- 11.Види поліфонії та методи опрацювання поліфонічної фактури.
- 12.Виконавські завдання поліфонії.
- 13.Принцип розшифрування та виконання орнаментики у старовинних і класичних музичних творах.
- 14.Поліфонічні навички та уміння
- 15.Роль педалізації у поліфонії.
- 16.Виконавсько-стильові особливості творів віденських композиторів-класиків.
- 17.Виконавські завдання крупної форми.
- 18.Драматургічна концепція крупної форми.
- 19.Інтонційно-артикуляційна виразність у виконанні.
- 20.Застосування педалізації у класичній сонаті.
- 21.Виконавські завдання творів малої форми.
- 22.Особливості роботи над творами кантиленного характеру.
- 23.Особливості роботи над творами віртуозного характеру.
- 24.Виконавсько-стильові особливості української музики.
- 25.Роль педалізації у виконанні.
- 26.Методи перевірки стабільності виконання вивчених творів.

Рекомендовані джерела інформації

- 1.Веркина, Т. Б. (2008). Актуальне інтонування як виконавська проблема : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистец-ва: 17.00.03. Київ.
- 2.Виноградча, Д. В. (2017). Лебедкіна І.Є. Роль педалі у фортепіанному мистецтві XVIII-XX століть. *«Молодий вчений»*. №11 (51). С.525-528
- 3.Гаврилюк, О. (2017). Психолого-педагогічні аспекти професійної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до художньої творчої діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 6 (70). С. 48–57
- 4.Гордійчук, Л. В. (2017). Самостійна робота над музичним твором: основні етапи та методи : методичні рекомендації для студентів спеціальності 025 «Музичне мистецтво» з дисципліни «Спеціальний музичний інструмент. Фортепіано». Луцьк : Надстир'я, 28 с.
- 5.Гордійчук, Л. В. (2020). Кругляченко А. Ю. Особливості роботи над поліфонічними творами у класі фортепіано. *Метод.реком.* Луцьк: «Надстир'я». 32с.
- 6.Грінченко, А. М. (2018). Методика формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано: дис...канд. пед. наук: 13.00.02/СДПУ ім. А.С.Макаренка. Суми, 278с
- 7.Демидова, М. Г., Левицька, І. М., Новська, О. Р. (2020). Основний музичний інструмент: навч. посіб. Одеса : Університет Ушинського, 200 с.
- 8.Іліницька, Н. С. (2018). Особливості роботи над поліфонією зі студентами факультету мистецтв (традиційні та інноваційні методи).*Науковий вісник МНУ ім..В.О.Сухомлинського*. С.72-76.
- 9.Кожевнікова, Л. (2015). Принципи художнього втілення звукового образу майбутніми вчителями музики у процесі фортепіанного виконавства. *Гуманітарний вісник: Переяслав-Хмельницький*, Вип. 36. С. 50-60.

10.Корзун, В.В. (2014). Художня інтерпретація музичних творів як вищий щабель виконавської майстерності. Наукові записки НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія «Педагогічні та історичні науки». Вип. 120. С. 74–79.

11.Лось, О. М., Сергеева, Л. О. (2013). Удосконалення форм і методів самостійної роботи майбутніх учителів музики над творами великої форми. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. Вип. 2. С.58-61

12.Москаленко, В. (2013). Лекції з музичної інтерпретації: Навчальний посібник. Київ: НМА, 134с.

13.Москаленко, В. Г. (2000). Про художню функцію фактури в музиці. Науковий вісник НМАУ: Київ, 2000. Вип. 7. С. 56–65.

14.Негребецька, О. М. (2021). Стукаленко З.М. Розвиток фортепіанної техніки студентів у класі основного музичного інструменту. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки: ЦДПУ ім.В.Винниченка, 2021. С. 133-138

15.Приходько, В. І. (2014). Музична фактура івиконавець. Харків : Фоліо, 208 с.

16.Рябуха, Н. А. (2014). Звукообраз у виконавському мистецтві. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: збірник наукових статей:ХНУМ імені І. П. Котляревського. Харків, Вип. 40, С.71–84

17.Степурко, В. І. (2020). Аналіз музичних творів : навчальний посібник. Київ : НАКККіМ, 140 с.

18.Фабрика-Процька, О. Р. (2011). Таран І.М. Значення аплікатури у процесі навчання гри на фортепіано. Міжнародна науково-практична конференція: НАКККіМ. Київ, С. 221–224.

19.Чернявська, М. (2015). Деякі особливості актуалізації виконавського інтонування фортепіанної фактури. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти, Вип. 44. С. 128-140.

20.Шукайло, В. Ф. (2017). Шлях до майстерності піаніста: навчально-методичний посібник.Запоріжжя: ЗНУ, 206с